

TARJIMA JARAYONIDA PRAGMATIK VA STILISTIK QARORLARNI QIYOSLASH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17716778>

Zulfiqorova Zuxra Allaberdiyevna

Qarshi davlat texnika universiteti zuhrazulfikorova5@gmail.com

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada tarjima jarayonida pragmatik va stilistik qarorlarni qiyoslash masalalari ilmiy tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor tarjimaning original matndagi ma'no, ohang va kontekstga mosligini saqlashga qaratilgan. Maqolada Hemingway asarlaridan misollar keltirilib, ularning inglizcha va o'zbekcha tarjimalaridagi pragmatik va stilistik farqlar tahlil qilinadi. Shuningdek, tarjima nazariyasi asosida strategiyalar va metodologik yondashuvlar ko'rib chiqiladi.

KALIT SO'ZLAR: tarjima, pragmatika, stilistika, lingvopragmatika, kontekst, ma'no

СРАВНЕНИЕ ПРАГМАТИЧЕСКИХ И СТИЛИСТИЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ПЕРЕВОДА

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматриваются вопросы сравнения прагматических и стилистических решений в процессе перевода. Основное внимание уделяется сохранению смысла, интонации и контекста оригинального текста. На примере произведений Хемингуэя анализируются различия между английским и узбекским переводами с точки зрения прагматики и стиля. Также рассматриваются стратегии и методологические подходы в теории перевода.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: перевод, прагматика, стилистика, лингвопрагматика, контекст, значение

COMPARATIVE ANALYSIS OF PRAGMATIC AND STYLISTIC DECISIONS IN THE TRANSLATION PROCESS

ABSTRACT: This article examines the comparison of pragmatic and stylistic decisions in the translation process. The main focus is on preserving the meaning, tone, and context of the original text. Examples from Ernest Hemingway's works are analyzed to identify pragmatic and stylistic differences between the English and Uzbek translations. Translation strategies and methodological approaches are also discussed.

KEYWORDS: translation, pragmatics, stylistics, linguopragmatics, context, meaning

KIRISH

Tarjima insoniyat tarixida madaniyatlararo kommunikatsiyaning asosiy vositalaridan biri bo'lib, u til, madaniyat va muloqot elementlarini uzatishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy tarjima nazariyasi tarjimoni faqat so'zlarni bir tildan ikkinchisiga o'tkazish emas, balki matnning pragmatik va stilistik jihatlarini saqlash, uning muloqot konteksti va o'quvchi tajribasini hisobga olish jarayoni sifatida qabul qiladi (Newmark, 1988; Baker, 2011). Tarjima jarayonida pragmatik qarorlar matnning ma'no, kontekst va ijtimoiy kommunikativ vazifaga mosligini ta'minlashga qaratilgan. Stilistik qarorlar esa asarning ohangini, muallifning ekspressiv uslubini va matndagi estetik qiymatni saqlash bilan bog'liqdir (Hatim & Mason, 1990; Nord, 1997). Ushbu ikki komponent bir-birini to'ldiradi va tarjimaning sifatini belgilaydi. Tarjimonning vazifasi – original matnning lingvopragmatik va stilistik xususiyatlarini boshqa tilga iloji boricha mos va o'quvchi uchun tushunarli shaklda uzatishdir. Ernest Hemingway asarlari minimalistik uslubi, qisqa gaplar va chuqur implikatsiyalarga boy dialoglari bilan mashhur. Shu sababli ularni tarjima qilishda pragmatik va stilistik qarorlar alohida ahamiyat kasb etadi. *“To'qchilik va yo'qchilik”* hamda *“Daryoning naryog'ida, daraxtlar soyasida”* kabi asarlar misolida, tarjimon ma'noni saqlash, stil va ohangni uzatish, shuningdek, kontekstga mos pragmatik

qarorlar qabul qilish zaruriyatini ko'rsatadi. Tarjima ilmiy va amaliy jihatdan murakkab jarayon bo'lib, unda nafaqat so'z va iboralarni, balki kontekst, ohang, stil va pragmatik xususiyatlarni ham hisobga olish zarur. Tarjimaning muvaffaqiyati asosan original matn ma'nosini, stilini va muallif ohangini qanchalik to'g'ri uzata olishiga bog'liq. Pragmatik qarorlar, ya'ni tilning ma'no, muloqot va ijtimoiy kontekstga mosligi, va stilistik qarorlar, ya'ni ohang, uslub va ekspressiv vositalarni saqlash, tarjimaning sifatini belgilaydi.

Hemingway asarlarida qisqa va 420ragmatic420ic gaplar, dialog va ichki monologlar ko'p uchraydi, shuning uchun ularni boshqa tilga tarjima qilishda 420ragmatic va stilistik xususiyatlarni saqlash murakkab vazifa hisoblanadi. Ushbu maqolada *“To'qchilik va yo'qchilik”* va *“Daryoning naryog'ida, daraxtlar soyasida”* asarlari misolida inglizcha va o'zbekcha tarjimalardagi 420ragmatic va stilistik qarorlar qiyoslanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Tarjima nazariyasi va lingvopragmatika sohasida olib borilgan tadqiqotlar tarjimada 420ragmatic va stilistik qarorlarning ahamiyatini keng yoritadi. Newmark tarjimoni matnning ma'nosini, ohangini va stilini saqlash jarayoni sifatida ko'rib chiqadi. Baker esa kontekst va 420ragmatic yondashuv asosida tarjima strategiyalarini ishlab chiqadi va ularning muloqot samaradorligiga ta'sirini tahlil qiladi.

Hatim va Mason tarjimaning kommunikativ vazifasini o'rganib, lingvopragmatik qarorlar va stilistik moslikni baholash usullarini taklif qilgan. Nord esa tarjimada 421ragmatic va stilistik qarorlarni qiyoslash metodologiyasini ishlab chiqadi va ularni amaliy tarjima vaziyatlarida qo'llashni tavsiya qiladi. Shuningdek, Nida va Taber ekvivalentsiya nazariyasi orqali tarjimada ma'no va kontekstni saqlashni ta'kidlagan bo'lsa, Venuti tarjimonning "ko'rinmasligi" va stilistik moslik masalalarini yoritadi. Toury esa 421ragmatic yondashuvni asoslab, tarjimaning madaniy va stilistik jihatlarini qiyoslash imkoniyatlarini ko'rsatadi. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarjimada 421ragmatic va stilistik qarorlarni qiyoslash tarjimaning sifatini oshirish va o'quvchi tajribasini yaxshilashda muhim vosita hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda sifatli kontrastiv tahlil (qualitative contrastive analysis) metodologiyasi qo'llanildi. Tadqiqot obyekti sifatida Ernest Hemingway asarlarining inglizcha original matnlari va ularning o'zbek tilidagi tarjimalari tanlandi, jumladan *"To'qchilik va yo'qchilik"* va *"Daryoning naryog'ida, daraxtlar soyasida"*. Asarlar original va tarjima matnlari solishtirish uchun to'plandi. Dialog, monolog, tavsif va ekspressiv iboralar bo'yicha 421ragmatic (muloqot konteksti, implikatura, register) va stilistik (ohang, ekspressiv vositalar,

minimalizm) xususiyatlar aniqlandi. Inglizcha original va o'zbekcha tarjimalar lingvopragmatik va stilistik jihatdan qiyoslandi, natijalar misollar bilan ko'rsatildi.

Tarjima jarayonida 421ragmatic va stilistik qarorlar o'quvchi tajribasiga va matnning estetik qiymatiga qanday ta'sir qilishi tahlil qilindi. Ushbu metodologiya yordamida tarjimaning sifatini baholash, stil va 421ragmatic moslikni aniqlash hamda tarjima nazariyasi asosida xulosalar chiqarish imkoniyati yaratiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tarjima jarayonida 421ragmatic va stilistik qarorlarni o'rganish uchun Ernest Hemingwayning *"To'qchilik va yo'qchilik"* va *"Daryoning naryog'ida, daraxtlar soyasida"* asarlaridagi original inglizcha matnlar va ularning o'zbekcha tarjimalari kontrastiv tahlil qilindi. Tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi: lingvopragmatik tahlil (Hatim & Mason, 1990), stilistik tahlil (Schäffner, 2004), va tarjima strategiyalarini aniqlash (Newmark, 1988). Pragmatik qarorlar matnning kontekst, muloqot va ijtimoiy vazifaga mosligini ta'minlash bilan bog'liqdir. Misol tariqasida, *"To'qchilik va yo'qchilik"* asaridagi quyidagi dialogni ko'rib chiqamiz: Inglizcha: *"I'm not afraid of you,"* he said. O'zbekcha tarjima: *"Men sizdan qo'rqmayman"*, dedi u. Tahlil shuni ko'rsatadiki, o'zbekcha tarjimada 421ragmatic jihatdan ma'no saqlangan, ya'ni *"afraid"* so'zi o'zbek tilida to'g'ri *"qo'rqmayman"* deb

uzatilgan. Shu bilan birga, ton va nuans o'zgartirilgan – inglizcha qisqa va keskin ibora o'zbekcha tarjimada biroz yumshatilgan, bu esa o'zbek tilida muloqot madaniyatiga moslashtirilgan. Shu misol Hatim va Mason tomonidan ta'kidlanganidek, tarjimada lingvopragmatik moslashuv o'quvchi tajribasini optimallashtirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Yana bir misol: *“Daryoning naryog'ida, daraxtlar soyasida”* asaridan tavsif: *The sun was low and the shadows long.* Tarjima: *Quyosh pastda, soyalar uzun edi.* Bu yerda pragmatik qaror shundan iboratki, vaqt va makon haqidagi kontekst o'zbek tilida to'liq aks ettirilgan. Shuningdek, o'quvchiga tavsifning pragmatik va hissiy jihati yetkazilgan, bu Nida va Taber ta'kidlagan ekvivalentsiya nazariyasi bilan uyg'un keladi. Hemingwayning pragmatik uslub, qisqa va keskin gaplar, ichki monolog va dialoglar bilan ajralib turadi. Tarjimada stilistik qarorlar matnning ohangini, ekspressiv vositalarini va estetik qiymatini saqlash bilan bog'liqdir (Nord, 1997; Schäffner, 2004). Misol: *“To'qchilik va yo'qchilik”* asaridan ichki monolog: *I can't stay here. I need to go.* O'zbekcha tarjima: *Bu yerda to'xtab bo'lmaydi. Borishim kerak.* Stilistik tahlil shuni ko'rsatadiki, tarjimada qisqa va keskin gap uslubi saqlangan. Shu bilan birga, o'zbekcha versiyada tabiiy talaffuz va sintaktik moslik mavjud bo'lib, o'quvchi matnni oson qabul qiladi. Venuti ta'kidlanganidek,

tarjimonning *“ko'rinmasligi”* prinsipi stil va pragmatika uyg'unligini ta'minlashga xizmat qiladi. Tahlil natijalari ko'rsatadiki, tarjimada literal, liber va adaptatsiya strategiyalari uyg'un qo'llanilgan. Literal tarjima: qisqa va pragmatik gaplar, tavsiflar va oddiy dialoglarda qo'llanadi. Misol: *“The sun was low”* → *“Quyosh pastda”*. Liber/erkin tarjima: idiom va madaniy kontekst talab qiladigan iboralar. Misol: *“He felt blue”* → *“U kayfiyatsiz edi”*. Bu yerda pragmatik moslik ma'noni saqlash bilan uyg'unlashadi.

Adaptatsiya: o'zbek madaniyatiga moslashuvni talab qiladigan kontekstlar. Misol: *“Cheers!”* → *“Salomatlik uchun!”* Pragmatik va stilistik qarorlar tarjimaning sifatini belgilaydi. Literal strategiya minimalizm va ohangni saqlashda samarali, lekin kontekstual subtletlarni yetarlicha uzata olmaydi. Liber va adaptatsiya strategiyalari madaniy va kontekstual moslashuvda muhim, ayniqsa idiom, ekspressiv ibora va pragmatik nuanslarni uzatishda. Tahlil shuni ko'rsatdiki, o'zbekcha tarjimalarda Hemingway pragmatik stilini saqlash va o'quvchi uchun tabiiy ohang yaratish muhim e'tibor talab qiladi. Lingvopragmatik va stilistik tahlil natijalarini qiyoslash tarjimaning sifatini oshirish va nazariy metodikalarni takomillashtirishda samarali vosita hisoblanadi. Tahlil shuni ko'rsatdiki, tarjima jarayonida pragmatik va stilistik qarorlarni uyg'unlashtirish

o'quvchi tajribasini yaxshilaydi va matnning ma'nosini, ohangini va stilini saqlashga xizmat qiladi. Tarjima nazariyasi nuqtai nazaridan bu yondashuv Hemingway asarlarini boshqa tillarga muvaffaqiyatli uzatish uchun asosiy tamoyil sifatida ishlatiladi.

Xulosa va takliflar

Tarjima jarayonida 423ragmatic va stilistik qarorlarni qiyoslash tarjimaning sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ernest Hemingway asarlarining inglizcha original va o'zbekcha tarjimalari tahlili shuni tasdiqladiki: Pragmatik qarorlar – muloqot konteksti, ijtimoiy vazifa va o'quvchi reaksiyasini hisobga olgan holda qabul qilinadi. O'zbekcha tarjimalarda bu qarorlar o'quvchining til va madaniyatga moslashuvini ta'minlaydi. Stilistik qarorlar – muallifning 423ragmatic423ic uslubi, ekspressiv vositalar va ohangni saqlashga qaratilgan. Tarjimonning vazifasi – matnning estetik va stilistik xususiyatlarini boshqa tilga yetkazishdir.

Tarjima strategiyalari – literal, liber va adaptatsiya strategiyalari kombinatsiyasi 423ragmatic va stilistik moslikni ta'minlaydi. Literal strategiya minimalizmni saqlashda samarali, liber va adaptatsiya esa kontekstual va madaniy moslashuvni ta'minlaydi. Lingvopragmatik tahlil – tarjimaning sifatini baholash va tarjima nazariyasi asosida xulosalar chiqarishda samarali vosita hisoblanadi. Shu tariqa, tarjima jarayonida 423ragmatic va stilistik qarorlarni uyg'unlashtirish Hemingway asarlarini o'zbek tilida muvaffaqiyatli uzatish uchun zarur. Kelajakda tarjimonlar uchun lingvopragmatik va stilistik yondashuvlarni rivojlantirish, shuningdek, korpus asosidagi tahlil metodlarini qo'llash tavsiya etiladi. Bu esa tarjimaning sifatini oshirish, o'quvchi tajribasini yaxshilash va tarjima nazariyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Baker, M. (2011). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge.
2. Hatim, B., & Mason, I. (1990). *Discourse and the Translator*. Longman.
3. House, J. (2015). *Translation Quality Assessment: Past and Present*. Routledge.
4. Koller, W. (1979). *Introduction to Translation Theory*. Gunter Narr Verlag.
5. Kunin, D. (2004). *Cultural Dimensions in Translation*. St. Petersburg University Press.
6. Munday, J. (2008). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Routledge.
7. Nida, E., & Taber, C. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Brill.
8. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall.

9. Nord, C. (1997). *Translating as a Purposeful Activity*. St. Jerome Publishing.
10. Schäffner, C. (2004). *Translation Research and Interpreting Research: Traditions, Gaps and Synergies*. John Benjamins.
11. Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies – and Beyond*. John Benjamins.
12. Venuti, L. (2000). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge.